

**Wyrok z dnia 6 marca 1996 r.
II URN 61/95**

Przepis art. 13 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst : Dz. U. z 1994 r., Nr 13, poz. 48 ze zm.), określający sposób wykonywania przez Sąd Najwyższy jego funkcji ustawowych nie ogranicza uprawnień sądów powszechnych do dokonywania wykładni przepisów prawa w rozstrzyganych sprawach.

Przewodniczący SSN: Stefania Szymańska, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Maria Tyszel (sprawozdawca),

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 6 marca 1996 r., sprawy z wniosku Władysława P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. o wysokość emerytury, na skutek rewizji nadzwyczajnej Rzecznika Praw Obywatelskich od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie z dnia 13 grudnia 1991 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Wnioskodawca Władysław P., pobierający od 1989 r. emeryturę z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek, przedłożył w organie rentowym w dniu 2 stycznia 1991 r. zaświadczenie Urzędu Miasta i Gminy R. z dnia 27 grudnia 1990 r. oraz zeznania świadków o jego pracy w gospodarstwie rolnym rodziców i własnym w okresie od dnia 10 kwietnia 1945 r. do 15 kwietnia 1966 r. celem uzyskania zwiększenia emerytury z tytułu stażu pracy.

Decyzją z dnia 18 kwietnia 1991 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy zaliczenia tej pracy, powołując się ogólnie na ustawę z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 1991 r., Nr 7, poz. 24), która z mocą od 1 stycznia 1991 r. wprowadziła zaliczanie okresów prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie od ukończenia 16 roku życia, lecz przed 1 lipca 1977 r. tylko przy ustalaniu prawa do świadczeń emerytalno-rentowych bez możliwości ich zwiększenia z tytułu stażu pracy. Zdaniem organu rentowego zgłoszenie wniosku o zaliczenie pracy w gospodarstwie rolnym dopiero w dniu 2 stycznia 1991 r. powoduje, iż okres ten nie podlega zaliczeniu na wzrost emerytury z tytułu stażu pracy.

Od powyższej decyzji organu rentowego z dnia 18 kwietnia 1991 r. wnioskodawca odwołał się do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie, domagając się jej zmiany. Wnioskodawca w odwołaniu podniósł, że jego miejscowy urząd pocztowy nie przyjmował przesyłek w dniach 30 i 31 grudnia 1990 r.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie podtrzymał w całości [...] stanowisko o braku podstaw do zaliczenia pracy w gospodarstwie rolnym z uwagi na spóźnione

zgłoszenie wniosku.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie wyrokiem z dnia 13 grudnia 1991 r., [...] odwołanie wnioskodawcy oddalił.

Uzasadnienie wyroku nie zostało sporządzone, bowiem wnioskodawca nie wystąpił z takim żądaniem, ani też nie wniósł od niego rewizji. W rewizji nadzwyczajnej od tego wyroku Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zarzucając, że zaskarżony wyrok został wydany z rażącym naruszeniem prawa, w szczególności art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin (jedn. tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133) i art. 3 § 2 i 233 § 1 k.p.c. oraz z naruszeniem interesu Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozpoznając sprawę Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, sporządzonego na żądanie Sądu Najwyższego w trybie art. 419 § 3 k.p.c., Sąd orzekający przyjął, że: "(...) w sprawie tej ma zastosowanie przepis art. 13¹ ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), zwanej dalej ustawą o z.e.p., w brzmieniu nadanym art. 93 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników." Ponieważ przepis ten wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1991 r., to zdaniem Sądu, skoro wnioskodawca zgłosił wniosek o doliczenie mu do ubezpieczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym dopiero w dniu 2 stycznia 1991 r., jego odwołanie podlegało oddaleniu.

Sąd Najwyższy podziela pogląd wyrażony w uzasadnieniu rewizji nadzwyczajnej, że Sąd Wojewódzki błędnie przyjął, iż w niniejszej sprawie ma zastosowanie art. 13¹ ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników w brzmieniu nadanym art. 93 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 7, poz. 24), a nie przepis art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.), co miało wpływ na niekorzystne dla wnioskodawcy rozstrzygnięcie o jego żądaniu.

Przepis art. 13¹ ustawy o z.e.p., wprowadzony ustawą z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, ograniczył możliwość doliczania do okresu zatrudnienia okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim po ukończeniu 16 roku życia, a przed dniem 1 lipca 1977 r. tylko do ustalenia prawa do emerytury lub renty, co pogorszyło sytuację pracowników w stosunku do przepisów dotychczasowych, zezwalających na uwzględnienie takiego okresu także na wzrost świadczenia z tytułu stażu pracy.

Ogłoszenie wymienionej wyżej ustawy dopiero z dniem 26 stycznia 1991 r., mimo, że przepis art. 123 stanowił, o jej wejściu w życie z dniem 1 stycznia 1991 r., spowodowało, iż przepisy prawa obowiązującego - niekorzystne w stosunku do przepisów dotychczasowych - nie były znane aż do dnia ich ogłoszenia.

Osoby zainteresowane nie były więc zorientowane, że zgłoszenie wniosku powinno nastąpić najpóźniej do dnia 31 grudnia 1990 r. Zgłoszenie wniosku o doliczenie pracy w gospodarstwie rolnym w okresie od 1 stycznia 1991 r. do dnia 26 stycznia

1991 r. nie może jednak powodować ujemnych skutków dla świadczeniobiorców. Zmiana obowiązujących przepisów prawa bez zachowania odpowiedniej *vacatio legis* i z pominięciem reguły *lex retro non agit* prowadzi bowiem do utraty zaufania obywateli do uchwalonych ustaw, a w konsekwencji nie służy realizacji zasady państwa prawnego.

O niedopuszczalności tworzenia prawa bez zachowania tych dwóch podstawowych reguł wypowiadał się wielokrotnie Trybunał Konstytucyjny (np. orzeczenie z dnia 10 stycznia 1993 r. K.16/93, orzeczenie z dnia 14 grudnia 1993 r. K 8/93, orzeczenie z 24 maja 1994 r. K 1/94).

Również Sąd Najwyższy, rozpoznając analogiczne sprawy uznał, że: "(...) wnioski o doliczenie okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego, lub pracy w nim po ukończeniu 16 lat, lecz przed dniem 1 lipca 1977 r., do okresu zatrudnienia w celu uzyskania zwiększenia świadczeń emerytalno-rentowych z tytułu zatrudnienia ponad okres 20 lat, zgłoszone do dnia 26 stycznia 1991 r., podlegają rozpoznaniu na podstawie przepisów dotychczasowych." (wyrok z dnia 8 listopada 1994 r., sygn. akt II URN 41/94 - OSNAPIUS 1995 Nr 4 poz. 54). Podobne stanowisko zostało wyrażone zarówno we wcześniejszym wyroku z dnia 6 stycznia 1994 r., sygn. akt II URN 57/93 - OSNCP 1994 z. 10 poz. 194), jak i w wyroku z dnia 18 listopada 1994 r., sygn. akt II URN 44/94 (OSNAPIUS 1995 Nr 6 poz. 80). W motywach tych wyroków Sąd Najwyższy wyraża również pogląd, iż: "(...) zasada zaufania w stosunkach między obywatelem a państwem przejawia się m.in. w takim stanowieniu prawa, by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, że nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć".

Skład orzekający w niniejszej sprawie, w całej rozciągłości podziela stanowisko przyjęte w powołanych wyżej wyrokach. Słusznie też podniesiono w uzasadnieniu rewizji nadzwyczajnej, że zachodzi potrzeba dokonania oceny przedłożonych przez wnioskodawcę dowodów o jego zatrudnieniu w gospodarstwie rolnym, które pominięto z uwagi na "spóźnione" - zdaniem Sądu orzekającego - zgłoszenie wniosku, a więc wniosek rewizji nadzwyczajnej o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania jest uzasadniony.

Pozbawienie obywatela właściwej ochrony jego prawa do ustawowych świadczeń w drodze prawidłowego rozstrzygnięcia o roszczeniu narusza również interes Rzeczypospolitej Polskiej, ponieważ godzi zarówno w konstytucyjną sferę uprawnień obywatelskich, jak również w zaufanie do organów Państwa, zwłaszcza do organów wymiaru sprawiedliwości, uzasadniając uwzględnienie rewizji nadzwyczajnej pomimo wniesienia jej po upływie terminu przewidzianego w art. 421 § 2 k.p.c.

Na marginesie sprawy Sąd Najwyższy zauważa, że stanowisko Sądu orzekającego, wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, iż rozstrzygając sprawę nie był "(...) upoważniony do wykładni sądowej prawa, bo jest to uprawnienie Sądu Najwyższego", nie znajduje uzasadnienia w obowiązujących przepisach prawa. W szczególności przepis art. 13 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz. U. z 1994 r., Nr 13, poz. 48 ze zm.), określający sposób wykonywania przez Sąd Najwyższy jego funkcji ustawowych w niczym nie ogranicza uprawnień sądów powszechnych do dokonywania i stosowania, wykładni przepisów prawnych w rozstrzyganych sprawach.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy, z mocy powołanych przepisów oraz

art. 422 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji wyroku.

=====